

Den suicidala processen som dygdens sammanbrott

Elisabeth Lindberg. **Att välja döden. En socialpsykologisk studie av livs(o)vilja.** 335 sidor. Stockholm: Carlssons Bokförlag, 1998. Pris ca 322 kr. ISBN 91-7203-820-9.

Recensent: Jan Beskow, professor, Centrum för suicidforskning och prevention, Karolinska institutet och Stockholms läns landsting, Stockholm.

Tanken att självmordet är beroende av sociala och kulturella faktorer är väl underbyggd. Hur sambanden ser ut har man flitigt diskuterat sedan Durkheims dagar, vanligen genom att noga hålla isär aggregerad nivå och individnivå. Elisabeth Lindberg är däremot intresserad av det närmare samspelet mellan samhälle, grupp och individ.

En logisk följd av samhällsutvecklingen

Inledningsvis ökar hon förståelsen för Durkheim med utgångspunkt från Johan Asplund och Stjepan Mestrovic. »Framstegsandan» är drivande i den moderna utvecklingen. Men människans begär är oändligt. Den starka viljan till framsteg leder därför också till »framstegets anomi», där anomi är »oändlighetens sjukdom». Individerna utsätts då för psykiska och fysiska påfrestningar, illusioner och besvikelser. Men de som plågas drivs av samma vilja som andra människor och grupper av människor. Ur detta perspektiv blir självmord inte ett avvikande beteende, en synd, utan en långt driven vilja att förverkliga framstegstanken, en dygd.

Eftersom den självmordsnära människan inte förmår att ge upp denna sin vilja ger hon upp sitt liv. Självmordet blir en logisk följd av samhällsutvecklingen, verkställd av ett fåtal individer som belastats alltför hårt.

Jämförelse mellan två kvinnor

Nästa steg är att studera den tanke-mässiga process genom vilken enstaka människor förverkligar denna strävan och till sist når den punkt där självmor-

det blir svaret på hennes problem? Detta är avhandlingens huvudsakliga ämne. För att förstå detta läser författaren dagböcker och brev från den 20-åriga kroppsligt friska högskolestudenten Mari, som givit upp sin vilja att leva och från den 63-åriga cancersjuka journalisten och författaren Birgitta, som fortfarande vill leva. Därefter försöker hon förstå och tolka deras beteende i en socialpsykologisk interaktionistisk referensram.

Ett led i en idéutveckling

Var och en av dessa redogörelser är dock en i dubbel mening ofullständig berättelse, påpekar Lindberg. Dagbokskrivaren berättar bara vissa situationer ur sitt liv, och hon själv följer bara en bestämd tankelinje i sin tolkning. Det finns således rum för andra perspektiv. Resultaten av två fallstudier går inte att statistiskt generalisera. Genom systematisk och noggrann argumentering kan författaren foga in den suicidala processen i en socialpsykologisk teori-ram, varigenom hennes resultat får en analytisk allmängiltighet. Avhandlingen är således ett led i en idéutveckling. Som sådan är den mycket intressant. Den visar på ett sätt att tänka både när vi funderar över självmordshandlingar som markör för samhällsbrister och när vi nalkas de suicidalnära människor som är bärare av dessa markörer.

Teoretisk modell med fyra moment

Lindberg sammanfattar de empiriska fynden i en teoretisk modell med fyra moment. Det första handlar om vad människan tycker hon bör vara jämfört med vad hon är, dvs konflikten mellan böra och vara. Det andra utgår från att all likhet till trots är var och en av oss också i flera avseenden unik, olik alla andra. Detta annorlundaskap är grunden för att uppfatta sig själv som särskild individ, som en identitet. En del upplever det positivt, andra negativt. De senare kan ångestfullt uppleva att de är nära att uteslutas ur gruppen (moment 3).

Det fjärde momentet utgår från Johan Asplunds konstaterande att vi alla har en spontan vilja att kommunicera, en spontan responsivitet. Den baseras på att vi är sociala varelser, som växer och utvecklas i och genom varandra. Det förutsätter relationer i vilka man accepteras för vad man är och inte för vad man presterar.

Denna spontanitet hämmas under

uppväxtens anpassning till samhällets regler. Men livet igenom behöver människan situationer i vilka hon kan känna sig fri och ledig och inte behöva följa främmande normer. Det kan vara i delaktighet med andra, men också hemma ensam med sig själv. Detta kallar Lindberg för frändresponsorium.

Jämförelsen mellan de två kvinnorna leder fram till att Mari hade brister både inom moment 1–3 och moment 4. Brister i den ena gruppen kunde därför inte kompenseras av tillgångar i den andra. Birgitta däremot var väl tillgodosedd på båda dessa områden. På den slutliga frågan vem som mördade Mari finns inget entydigt svar. Det var många röster inom henne, som alltmer sammanföll och övertygande visade att självmordet var hennes enda återstående möjlighet. På så sätt blev självmordet också ett uttryck för hennes livsvilja. Det blev hennes sätt att realisera framstegsandan.

En bok värd att läsas och diskuteras

Lindberg arbetar noga. Hon vrider och vänder på varje argument, vilket kan kännas omständligt ibland. Men det förmedlar hennes allvar och inger förtroende. Texten är inte svårörläst om man läser med eftertanke. Hon har tänkvärda saker att säga om hur den suicidala processen tankemässigt kan växa fram. Jag hoppas att detta arbete blir uppmärksammat efter förtjänst. Boken bör läsas och diskuteras både bland forskare och bland dem som i sitt arbete eller i sin vardag möter självmordsnära människor. Den borde vara en lämplig utgångspunkt för seminarier på högskoleutbildningar och i praktisk utbildning i suicidprevention. •

Adressera korrespondens om nya böcker och recensioner till:

Bokredaktionen, Läkartidningen, Box 5603, 114 86 Stockholm.